

Fiskur o.a.

Leiðari:

Hvussu nógv skal fiskast?

Fiskifrøðingar og politiski myndugleikin hava í nógv ár verið ósamdir um, hvussu nógv skal fiskast. Politiski myndugleikin kann ikki sleppa sær undan ábyrgd bara við at vísa á, at ikki allir fiskifrøðingar eru samdir. Politiski myndugleikin hevur eisini latið ein stóran móguleika gleppa sær av hondum.

Eins og onnur ár var eisini 2003 merkt av, at stór ósemja var um tilmælið hjá Fiskirannsóknarstovuni/Altjóða Havrannsóknarráðnum (ICES). Sum kunnugt er ósemjan í stuttum tann, at Fiskirannsóknarstovan mælir til at lækka veiðitrýstið munandi, meðan feløg, umboðandi føroyskar fiskimenn, hava leingi havt tað sjónarmið, at veiðitrýstið ikki er ov høgt. Politiski myndugleikin hevur sum oftast eisini havt hetta seinna sjónarmiðið.

Tað er einki løgið í, at henda ósemjan finst. Áhugamálini hjá fiskifrøðini eru nógv merkt av, at tað ikki má koma fiskaloysi orsakað av ovveiðu. Dømi um niðurfiskaðar fiskastovnar í Norðuratlantshavi tróta ikki, hóast føroyingar flestir bert kenna fá av teimum. Vit kunnu nevna Norðhavssildina og toskin við Kanada. Tað er meira reglan enn undantakið, at fiskastovnar eru um at vera, ella eru niðurfiskaðir. Hinvegin er einki løgið í, at ein fiskimaður er ímóti, at fiskidagatalið lækkar. Hann skal jú svara hvørjum sítt, og ein lækking í dagatali kemur altíð illa við. Feløgini umboðandi fiskimenn hava sjálvandi sama sjónarmið. Alt annað hevði verið løgið.

Tað er altíð ein stór og torgreidd uppgáva at meta um støddina á teimum ymsu fiskastovnunum. Hetta er ikki nakað, sum føroyskir fiskifrøðingar gera einsamallir á Fiskirannsóknarstovuni í Havn. Tað verður gjørt í einum arbeidshólki í ICES, har nógvir aðrir serfrøðingar eru hjástaddir. Alt arbeiðið verður snarað og vent, til tað sannlíkasta úrslitið er rokkið.

Ein skuldi trúð, at ein slík stovnsmet-

ing skuldi verið nóg góð hjá føroyskum fiskivinnu- myndugleikum, men so er ikki. Í fleiri ár hava boð verið eftir íslenska fiskifrøðinginum Jón Kristjánssyni. Hann stendur sum kunnugt í andsøgn við flestu aðrar fiskifrøðingar, við tað at hann í allar flestu førur kemur til ta niðurstøðu, at veiðitrýstið skal økjast (meira skal fiskast).

Ein kann undrast á, hvat nýtt Jón Kristjánsson skal kunna koma við. Hann nýtir sama taltílfar, sum Fiskirannsóknarstovan og ICES nýta, men kemur til eina so øðrvísi niðurstøðu. Kann ein maður hava rætt móttvegis teimum nógvu? Sjálvandi er tað móguligt, men ósannlíkt.

Ein fær næstan ta fatan, at føroyskir fiskivinnu- myndugleikar hava brúk fyri ymskum tilmælum, líkamikið hvat hesi tilmælini annars siga. Tá gevur tað teimum frælsi at gera tað, sum teimum líkar, tí serfrøðingarnir eru ósamdir. Men tað er eisini ein háttur at sleppa sær undan ábyrgd. Tað ber til at umbera seg við, at tá serfrøðingarnir eru ósamdir, kunnu politikararnir ikki vita betur og harvið ikki lastast fyri skeivar avgerðir.

Tað hevði verið greiðari, um føroyskir fiskivinnu- myndugleikar lögdu kortini á borðið og gjørdu greitt, at teir ikki vildu fylgja teimum tilmælum, sum fiskifrøðingar koma við. Tá hevði ábyrgdin verið á røttum stað og tá høvdu stovnsmetingarnar hjá fiskifrøðingunum ikki verið niðurgjørdar á sama hátt, sum nú.

Um føroyskir fiskivinnu- myndugleikar nýta Jón Kristjánsson sum skálkaskjól fyri at gera eftir egnari vild, er tað at misbrúka tey fakligu sjónarmið, sum Jón Kristján-

PETUR STEINGRUND
FISKIFRØÐINGUR

son hóast alt hefur. Ein má vænta, at Jón Kristjánsson ikki verður biðin aftur, um hann okkurt árið ikki kemur til ta "røttu" niðurstøðuna, nevnliga, at tað ræður um at fiska sum mest.

Jón Kristjánsson hefur ikki uppiborið at verða nýttur sum finna í einum størri talvi. Hansara lívfrøðiligu sjónarmið hava uppiborið at vera tikin fyri fult, og tað eigur at verða kannað, um hann hefur grein í onkrum hóast alt. Greinin "Fiskeriráðgiving på Færøerne 2003 – svar til Jón Kristjánsson", sum stóð í bløðunum seinast í juli 2003, er ein roynd at viðgera tey lívfrøðiligu sjónarmiðini, sum Jón Kristjánsson hefur. Vit endurprenta greinina í hesi ársfrágreiðing.

Til endans skal viðmerkjast, at politiski myndugleikin hefur latið ein stóran móguleika gleppa sær av hondum. Í 2001 vóru allir triggir fiskastovnarnir (toskur, hýsa og upsi) á veg uppeftir í senn. Tá hevði politiski myndugleikin móguleika at taka eina "ópopulera" avgerð, uttan at tað hevði fingið avleiðingar. Teir kundu minkað fiskidagatalið nógv (til dømis 20 %) uttan at nakar skipabólkur ella fiskivinnan á landi merkti nakran niðurskurð í veiðu. Tað hevði verið ein øking undir øllum umstøðum. Fiskidagatalið gjørdist nærum óbroytt og tí má væntast, at eingin niðurskurður í fiskidøgum verður næstu 5-10 árinum, tí so langa tíð tekur tað at fáa ein slíkan móguleika aftur. Og lat tað vera sagt, at teir vórðu mintir á hendan móguleikan meðan tíð var.

Fiskeriráðgiving på Færøerne 2003 – svar til Jón Kristjánsson

Av Petur Steingrund, Fiskirannsóknarstovan

Føroya Reiðarafelag, Føroya Fiskimannafelag og Meginfelag Útróðrarmanna hava biðið íslenska fiskifrøðingin Jón Kristjánsson um tilmæli viðvíkjandi fiskidøgum, og stóð greinin hjá Jón í FF-blaðnum 10. juli 2003.

Sum kunnugt er Jón Kristjánsson í andsøgn til fiskifrøðingar flest í Føroyum, Íslandi og annars í Altjóða Havrannsóknarráðnum (ICES). ICES hefur mælt til at skerja fiskiskapin, meðan Jón Kristjánsson mælir til at økja um fiskiskapin. Undirritaði ger í hesi grein viðmerkingar til tey týðningarmestu sjónarmiðini hjá Jón.

Samandráttur

Jón Kristjánsson førir fram, at eitt stórt veiðitrýst førir til minni gýtingarstovn, størri tilgongd og betri vøxtur hjá fiskinum og hetta er undirritaði samdur við honum í. Jón heldur víðari (um undirritaði hefur skilt hann rætt), at hetta førir til eina økta veiðu, men her er undirritaði ikki samdur við honum. Tað førir bert til smærri fisk og móguliga minni og ójavnari fiskiskap.

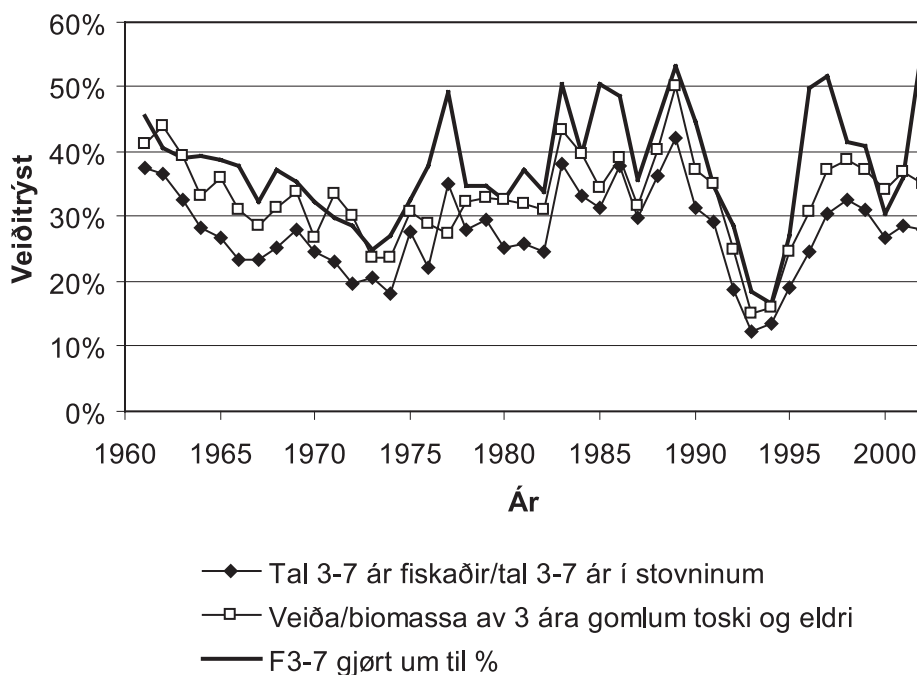
Hvussu stórt er fiskideyðatalið (veiðitrýstið)?

Jón førir fram, at ICES og Fiskirannsóknarstovan hava mett fiskideyðatalið av toski á føroyska landgrunninum at vera ov høgt seinnu árinum. Hetta er rætt og var longu staðfest í stovnsmetingini í 2002 og aftur í ár. Orsøkin er millum annað, at metingin av stovnsstødd og fiskideyðatali gerst neyvari, jú fleiri ár líða, tí hesir árgangir hava verið leingi inni í fiskiskapinum. Tað koma tessvegna altíð at verða óvissur við stovnsstødd og fiskideyðatali fyri tey allar seinastu árinum. Vit kenna neyvt stovnsstødd og fiskideyðatal fyri t.d. 1996-1998 og vita, at fiskideyðatalið hefur verið høgt samanbórið við onnur ár. Í tilmælinum frá ICES verður hugt at fiskideyðatalinum fyri fleiri ár og ikki bert at tí seinasta árinum, og tí er tilmælið ikki minni vert fyri tað, um tað eru óvissur knýttar at tí seinasta árinum.

Veðiþrýst er ein samanburður millum veiðu og støddina á fiskastovninum. Mynd 1 vísir, at veiðiþrýstið var stórt fyrst í sekstiárunum, í seinnu helvt av áttatiárunum og eftir 1997. Tað sokallaða F3-7* vísir, hvat hendir við tí stóra fiskinum, meðan hini bæði mátini leggja dent á tann smáa fiskin. Øll mátini vísa tað sama. Jón Kristjánsson velur at nýta tann háttin, sum gevur tað minsta prosentvirðið.

Jón førir fram, at veiðiorkan hjá flotanum ikki er økt seinastu árin, men undirritaði heldur, at stovnsmetingin einsamøll ikki kann nýtast til eitt slíkt endamál. Ein nógv meira umfatandi kanning hevði verið neyðug, sum m.a. tók hædd fyri broytingum í veiðievnunum, sum hava við náttúruviðurskifti at gera. Eitt nú vita vit, at veiðievnini hjá línu eru nær tengd at nøgdini av náttúrligari føði.

At ICES sigur, at veiðiþrýstið hevur verið ov høgd seinastu árin, skal ikki skiljast sum eitt álop á føroysku fiskidagaskipanina. Hóast hon ikki er nøkur fullkomin skipan, eru føroyskir fiskifrøðingar sum heild av teirri áskoðan, at hon er betri enn ein kvotaskipan.

Mynd 1. Veiðiþrýst á tosk á føroyska landgrunninum 1961-2002.

Samband millum gýtingarstovn og tilgongd (rekruttering)

ICES hevur eina fyrivarnisreglu, sum byggir á ta eygleiðing, at um gýtingarstovnurin fer niður um eitt ávíst mark, fer tilgongdin niður í einki og harvið kann fiskastovnurin halda seg á einum sera lágum støði í nógv ár. Norðhavssildin varð niðurfiskað seinast í sekstiárunum og tók seg ikki upp aftur fyrr enn miðskeiðis í nítiárunum. Toskurin við eysturstrondina av Kanada hevur verið á einum sera lágum støði síðan 1992 og eingi tekin eru um vøkstur. Toskurin og hýsan á føroyska landgrunninum, og toskurin á Føroyabanka fóru niður í einki samstundis sum toskurin í Kanada. Munurin var tann, at føroysku fiskastovnarnir tóku seg upp aftur (meira um hetta seinni í greinini) tá bert fá ár vóru fráliðin, og er tað nær um eindømi fyri fiskastovnar í Norðuratlantshavi.

Sambandið millum gýtingarstovn og tilgongd er ofta ógviliga ógreitt og er tað víst fyri tosk á føroyska landgrunninum í greinini hjá Jón. Fyri tosk á føroyska landgrunninum kenna vit ikki ta støddina á gýtingarstovninum, tá tilgongdin fer niður í einki. Vit vita bert, at ein so lítil gýtingarstovnur sum 22 túsund tons megnaði at geva ein góðan árgang í 1992. Vanliga liggur gýtingarstovnurin millum 40-80 túsund tons. Um tað lívfrøðiliga minstavirðið er 15 túsund ella 5 túsund tons vita vit ikki, og tað er eingin orsök til at royna tað.

*Miðal veiðiþrýst fyri aldrarnar 3-7 ár.

Tá gýtingarstovnurin er á einum vanligum støði (oman fyri tað lívfrøðiliga minstavirðið) er ikki óvanligt at síggja eitt øvugt samband millum gýtingarstovn og tilgongd. Jón vil vera við, at hetta er eitt týðiligt tekin um, at "fundamentet í ICES ráðgivningspolitikk ikke holder", men tað er ikki so. Tá ein fiskastovnur er niðan fyri tað lívfrøðiliga minstavirðið, er tað eitt týðiligt samband millum gýtingarstovn og tilgongd. Oman fyri tað lívfrøðiliga minstavirðið er tað annaðhvørt eitt øvugt samband millum gýtingarstovn og tilgongd ella als einki samband (Talva 1). Hetta er vanligur lærdómur á grundleggjandi støði í fiskifrøðini. ICES vil hava okkum at halda okkum so mikið oman fyri tað lívfrøðiliga minstavirðið, at vandi ikki er fyri, at fiskastovnurin verður niðurfiskaður.

Samband millum gróður í sjónum og náttúrliga framleiðslu av toski

Tey seinastu fáu árinu eru munandi framstig hend í okkara fatan av føroysku vistskipanini (økosysteminum á Landgrunninum). Fyrr kundi ein ikki siga við vissu, hví tað vóru góðir árgangir summi ár og vánaligir árgangir onnur ár. Tað er framvegis galdandi fyri flestu vistskipanir í norðuratlantshavi. Eftir at Fiskirannsóknarstovan flutti í nýggju hølini í Nóatúni í 1990, var møguligt at kanna gróðurin í sjónum, og hevur tað givið okkum virðisfult innlit.

Á føroyska landgrunninum kann tann náttúrliga framleiðslan av plantuplankton (gróðri) vera upp til 5 ferðir størri tey bestu árinu mótvegis teimum vánaligastu. Við einum góðum gróðri, fæst stór framleiðsla av djóraplankton, sum aftur gevur stóra framleiðslu av føði hjá toski, so sum nebbasild.

Gróðurin setur rammuna fyri, hvussu nógv føði verður til tosk og harvið, hvat tann náttúrliga framleiðslan av toski gerst. Framleiðslan av toski er tað, sum allir toskarnir taka uppá um árið tilsamans, t.d. kann talið av toski vera stórt, men vøksturin lítil, ella øvugt.

Henda føði skal bytast millum smáan tosk, sum setur til fiskiskapin, og størri tosk. Tilgongdin er størst, tá gróðurin er góður og nøgdin av størri toski er lítil. Hon er vánaligast, tá gróðurin er ringur og nógv er til av størri toski. Men tann

Talva 1. Eyðkenni fyri fiskastovnar alt eftir, hvussu stórt veiðitrýstið er.

Stødd á fiskastovni	Samband millum gýtingarstovn og tilgongd	Samband millum stødd á fiskastovni og veiðu	Fiskastødd í veiðini	Viðmerking	Samanbering við aðrar vistskipanir/fiskastovnar
Undir lívfrøðiliga minstavirðinum (sera stórt veiðitrýsti)	Størri tilgongd við økjandi gýtingarstovni	Størri veiða við økjandi fiskastovni	Vanliga sera smáur fiskur	Toskurin á føroyska landgrunninum hevur móguliga ongantíð verið í eini slíkari støðu	Toskurin við Kanadisku eysturstrondina og helst eisini toskurin í Norðsjónum
Yvir lívfrøðiliga minstavirðinum, men framvegis lítil í mun til ótroyttan fiskastovn	Minni ella óbroytt tilgongd við økjandi gýtingarstovni	Ójovn veiða frá einum ári til annað, men umleið sama langtíðar veiða.	Smáur ella miðalstórir fiskur	Hetta er støðan sambært ICES	Nógvir fiskastovnar, t.d. toskur við Ísland og í Barentshavinum
Sera stórir gýtingarstovnur, tí tað er ov lítil fiskiskapur	Minni ella óbroytt tilgongd við økjandi gýtingarstovni	Minni veiða við økjandi fiskastovni	Sera stórir fiskur	Hetta er støðan sambært Jón Kristjánssyni	Nærum eingir vinnuligir fiskastovnar í havinum, men er ikki óvanligt fyri fiskasløg í vøtnum

samlaða náttúrliga framleiðslan av toski (smáum og stórum) er tann sama. Við einum stórum veiðitrýsti er fiskurin smærri, enn tá veiðitrýstið er lítið.

Her er tann avgerandi ósemjan millum Jón Kristjánsson og undirritaða. Jón Kristjánsson sigur (um undirritaði hevur skilt hann rætt), at 1) eitt stórt veiðitrýst gevur góðar árgangir og betri vøkstur hjá fiskinum og at 2) hetta førir til eina størri veiðu. Undirritaði er samdur við Jóni í punkti 1, um gýtingarstovnurin er oman fyri tað lívfrøðiliga minstavirðið.

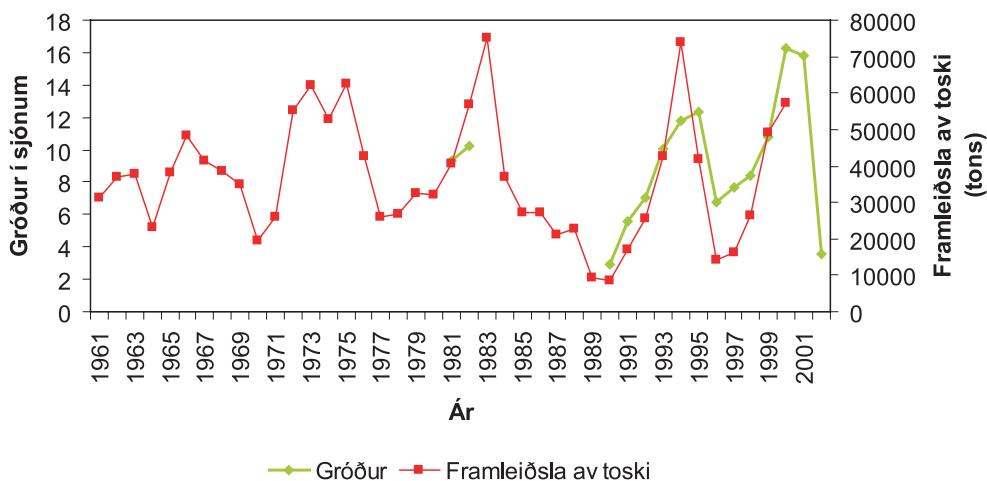
Men punkt 2 (at eitt stórt veiðitrýst førir til størri veiðu) er skeivt. Eitt stórt veiðitrýst førir til umleið somu langtíðar veiðu (ella kanska minni, sum greitt verður frá seinni), tí gróðurin longu hevur sett rammuna fyri teirri náttúrligu heildarframleiðsluni av toski. Einasti munurin við einum stórum veiðitrýsti er, at fiskurin gerst meira smáttfallandi í veiðini. Harvið er meginreglan heldur tann, at stórt veiðitrýst gevur smáan fisk (Talva 1). Um Jón Kristjánsson hevði rætt, skuldi tað verið møguligt at økt toskaveiðina undir Føroyum við at økja um veiðitrýstið. Veiðihagtøl seinastu hundrad árin vísa, at føroyski landgrunnurin ber eina toskaveiðu, sum er millum 20 og 40 túsund tons um árið. Hetta hóast veiðitrýstið seinastu umleið 30 árin er økt.

Eitt stórt veiðitrýst er eisini óheppið, um hugsað verður um lønsemi í fiskivinnuni. Stórt veiðitrýst merkir stórar útreiðslur til rakstur av flotanum og vánaligan prís, tí fiskurin er smáur. Hetta átti at havt størri áhuga hjá føroyskum myndugleikum.

Kann tann náttúrliga framleiðslan av toski gerast minni við einum stórum veiðitrýsti?

Tað eru klárar ábendingar um tað. Tann smái toskurin heldur seg á grunnum vatni og livir av nebbasild og krabbadýrum. Út á djúpt vatn fer hann bert í lítlan mun, tí har er føðin ov stórtfallandi. Harvið verður eitt stórt umráði (uttan fyri umleið 150 m), sum bert í lítlan mun verður gagnnýtt av toski, men kann fara til onnur fiskasløg og aðrar verur í sjónum. Har er annars til tíðir nógv av hvítingsbróðri, svartkjafti, lítla kongafiski og trøllahummarum, sum stórus toskur etur. Men við tað at so lítið er til av stórum toski, kemur hendan føðin ikki til sín rætt. Tað hoyrir eisini við, at stórus toskur etur smáa hýsu og smáan tosk og kann harvið ávirka tilgongdina av bæði hýsu og toski. Tann náttúrliga framleiðslan av toski verður ikki minni av hesum, men tað kann møguliga ganga út yvir hýsuna, tó at nærri kanningar eru neyðugar fyri at lýsa hetta betri. Mynd 2 bendir møguliga á, at framleiðslan av toski hevur verið minkandi seinastu 40 árin.

Jón Kristjánsson førir fram, at toskurin møguliga ikki vil eta svartkjaft, ella finnur hann ikki, men úrslit frá nógvum hundradtals toskamagum vísa, at toskurin etur svartkjaft umframt hina føðina, sum er nevnd omanfyri. Sjálvandi kann hugsast, at onkur hendinga toskur fylgir svartkjaftinum burtur úr føroyskum øki, men ongar ábendingar eru um, at tað hevur nakran týðning.

Mynd 2. Samband millum gróður og náttúrliga framleiðslu av toski 1961-2001.

Sveiggj í fiskastovnunum

Eitt stórt veiðitrýst gevur stór sveiggj í fiskiskapinum. Tá kemur gýtingarstovnurin av og á niður á eitt sera lágt støði og harvið koma ein ella fleiri sera góðir árgangir inn í fiskiskapin (um gýtingarstovnurin er størri enn tað lívfrøðiliga minstavirðið). Tað førir til stóran gýtingarstovn nøkur ár seinni og lítla tilgongd og við einum stórum veiðitrýsti er gýtingarstovnurin skjótt lítil aftur osfr. Um gýtingarstovnurin hinvegin hevði verið á einum miðal støði, kundi tann stóri toskurin hildið tilgongdini av smáum toski niðri á einum javnari støði og fiskiskapurin hevði verið javnari.

Hví ikki økja um fiskidagarnar fyri at fáa gýtingarstovnin niður og tilgongdina upp aftur, nú tá toskurin kortini hevur ov lítið at eta? Til tað er at svara, at tað ikki er neyðugt at økja um fiskidagarnar, tí línufiskiskapurin kemur at taka "yvirskotið" av toski undir øllum umstøðum. Tá toskurin veksur seint (lítið av náttúrligari føði), kann línan vera upp til triggjar ferðir so effektiv, sum tá toskurin veksur skjótt. Harvið telur ein línudagur í 2003 umleið triggjar ferðir so nógv sum í 1999, tá vøxsturin hjá toskinum var sera góður. Harvið kemur toskastovnurin undir øllum umstøðum at minka skjótt. At økja um fiskidagarnar kann bert føra til enn størri sveiggj í fiskiskapinum. Møguleikin er eisini tilstaðar, at gýtingarstovnurin kann koma niður um tað lívfrøðiliga minstavirðið.

Framtíðarútlit

Nógv er til av bæði toski, hýsu og upsa undir Føroyum, og eru tað tey góðu gróðrarárin 1999-2001, sum eru orsøkin. Tann vánaligi gróðurin fyrst í nítiárunum (og møguliga seinast í áttatiárunum) var orsøkin til kreppuna í fiskivinnuni tá, eins og ein góður gróður í 1994-1995 var orsøkin til, at fiskastovnarnir tóku seg so skjótt upp aftur mitt í nítiárunum. Gróðurin í 2002 var sera lítil og í 2003 undir miðal. Harvið kann væntast, at toskurin framvegis verður rak í 2003 og møguliga eisini í 2004 og tilgongdin av smáum toski í 2003 og 2004 kann væntast at verða lítil. Hinvegin eru tvey ár við vánaligum gróðri ikki nóg mikið til at geva eina kreppu, sum fyrst í nítiárunum. Undirritaði og Eilif Gaard skrivaðu í bløðunum um hetta á heysti 2002 og onkur lesari fekk tíverri ta fatan, at nú var "deyðin í durunum". Tað var ikki ætlanin, at lesararnir skuldu fáa eina so dapurskygda fatan, men tað er tó neyðugt at fylgja gjølla við gongdini komandi árin.

Onnur atlit

Umhvørvisfelagsskapir eru í alt størri mun farnir at venda eyguni móti ovveiðu. Toskur, hýsa og upsi eru før fyri at standa ímóti einum stórum veiðitrýsti, men tað er ikki galdandi fyri øll fiskasløg. Skøta (*Raja batis*) er vorðin ein sera sjáldsamur fiskur undir Føroyum. Kalvi, og serstakliga stórir kalvi, er eisini vorðin so sjáldsamur, at veiðan seinastu nógvu árin bert hevur verið umleið 300 tons um árið, sum er minni enn ein triðingur í mun til tað, sum fyrr var vanligt.